

Het **witte houten huis aan Schansstraat 7 (1)** is je vertrekpunt. (foto 1)
Dit is de enige overgebleven servituutwoning van Hoboken. Door de militaire servituten of krijgsmogelijkheden mocht er binnen een afstand van 585 m van de wal van het fort niet in steen gebouwd worden. Gebouwen die er al waren, zoals bvb. kasteel Sorghvlied, mochten blijven staan. Dit huis dateert van 1872 en deed dienst als officierswoning.

Hou het huis aan je rechterkant en fiets enkele tientallen meters in de richting van de Hoofdfrontweg. Steek links de Krijgsbaan over en ga rechtsaf. Op de heuvel in het park zie je een prieel (2). Het dateert van vóór 1859 en lag oorspronkelijk in het midden van domein Sorghvlied. Met de onteigeningen voor het fort kwam het aan de rand van het kasteeldomein te liggen.

Volg verder de Krijgsbaan. Voorbij de Broydenborglaan, tussen de Pauwenlaan en de Distelvinklaan staat een hardstenen markeerpaal (3) met opschrift **RM123 en F8**. (foto 2)
RM is de afkorting van "Route Militaire" en F8 is uiteraard 'Fort 8'. De Krijgsbaan was ca 13,5 km lang en verbond de acht forten die naar het plan van Henri Alexis Brialmont werden gebouwd rond Antwerpen. 123 is de aanduiding van de afstand

vanaf Fort 1 in Wijnegem en staat voor 12,3 km. Fort 1 werd afgebroken.

Steek de Krijgsbaan over en daarna de Sint-Bernardsesteenweg. Je rijdt even de Krijgsbaan op en je draait direct rechts de begraafplaats **Schoonselhof (4)** in. Je fietst rechtdoor tot voorbij het kasteel en rijdt dan linksaf aan perk A. Fiets achter het kasteel door. Voorbij het kasteel draai je rechtsaf naast het urnenbos. Zo kom je bij de militaire ereperken.
Je herkent de Belgische WO I graven aan hun vorm. De stèle is van hardsteen, de naamplaat van brons. Op de gele band van de driekleur staat ofwel een kruis ofwel een Belgische leeuw. Er staan behalve de naam en voornamen ook gegevens over rang en regiment of eenheid op. Onderaan staat 'Stierf voor België' of 'Mort pour la Belgique'. Ook eretekens worden afgebeeld, meestal de Orde van Leopold II en het Oorlogskruis. Er liggen hier ook soldaten van geallieerde landen begraven: Italianen, Engelsen, Russen... (foto 3)

Je verlaat de begraafplaats via dezelfde weg. Je draait rechts het fietspad op en je volgt de Krijgsbaan tot de Legerstraat. Daar sla je rechtsaf. Ga even verder links de **Korenbloemstraat** in. Aan het nummer 176 vind je nog een houten servituutwoning (5). Je staat in de zone van de krijgsmogelijkheden van fort 7. ↗

Hier stond het **Rheinischer Hof (14)**, een logementshuis voor Duitse werknemers tot 1914. Tijdens de oorlog werd het gebruikt als hulpkliniek voor burgerlijke patiënten. (foto 5)

Volg nu de Grammestraat en verder de Grotebaan. Aan het einde steek je de Kapelstraat over naar de Daniël Baginierlaan. Sla dan linksaf in de Lenaart de Landrelaan. Hier gaat het even bergop tot de Leo Bosschartlaan die je volgt tot aan de **Schelde (15)**
Er lag bij het begin van de oorlog niet enkel een pontonbrug over de Schelde tussen het Steen en het Vlaams Hoofd, ook tussen Hoboken en Burcht was er een dergelijke militaire brug geconstrueerd. Die lag niet op deze plaats, maar wat meer noordelijk. Tussen Hemiksem en Bazel lag er nog één. Tenslotte lag er een pontonbrug ter hoogte van Rupelmonde.

Keer terug naar het begin van de Leo Bosschartlaan. De portiekkraan van 450 ton was er nog niet in 1914. In grote letters staat er **HB Titan (16)** op, maar de Hobokenaar weet beter. Dit was Cockerill, zowel links als rechts van de straat. Hier is de oorsprong van de Hobokense welvaart. Want met Cockerill kwamen ook andere bedrijven zich hier vestigen. ↗

Keer terug naar de Legerstraat. Je draait linksaf en rijdt verder over de kasseien rond **Fort 7 (6)** tot aan de Moerelei. Bij de mobilisatie moesten de opgeroepen manschappen uit Hoboken zich naar dit fort begeven omdat fort 8 geen functie meer had in de verdediging van Vesting Antwerpen.
Over de Moerelei volg je het fietspad aan de linkerkant van de baan. Aan de rechterkant gaat fort 7 haast ongemerkt over in het Schoonselhof. Waar nu de ijspiste is, lag vroeger schans 14 (7). Schans 15 (8) stond waar de Moerelei versmalt en een vrij scherpe bocht naar links maakt. We blijven de Moerelei verder volgen. Voorbij de Klaverbladdreef is er halverwege de wandweg aan de rechterkant een bosje. Als je daar in gaat, kom je bij **schans 16 (9)**. De schans is bewaard, maar grotendeels bedolven onder zand. Als je de weg verder volgt, kom je aan de Sint-Bernardsesteenweg. Aan de rechterkant bevindt zich **schans 17 (10)**.
Een schans is een kleine gesloten versterking, meestal zonder eigen garnizoen. Deze schansen waren onderdeel van de Veiligheidsomwalling van 1907 en stonden vanaf fort 2 tot fort 7 tussen de forten. Vanaf fort 7 werden de schansen naar voor geplaatst om de militaire functie van fort 8 over te nemen. Door de steeds verder uitbreidende industrie langs de Schelde was het fort zelf immers onbruikbaar geworden. In schans 16 kwamen in de eerste dagen van de Eerste Wereldoorlog enkele soldaten om doordat artilleriestukken los kwamen uit hun ligplaatsen bij het vuren.

Ga de spoorweg over en draai rechts in de Van Praetstraat. Aan de linkerkant staat **schans 18 (11)**. (foto 4) ↗

Om een ruimer schietveld te creëren rond deze schans, werden hier bij het uitbreken van de oorlog meerdere huizen aan de Bredestraat, Moerelei en Varenstraat afgebroken.

Aan het eind van de straat draai je rechtsaf in de Adolf Greinerstraat. Je rijdt dwars door Umicore. In het begin van de 20ste eeuw was dit de **Ontzilveringsfabriek (12)**. Waar nu het bedrijvent centrum De Wolkammerij is, was vroeger de "**Wolfabriek**" (13). De gebouwen waren eigendom van het in 1885 opgerichte S.A. pour le Peignage de Laines, en werden van bij het begin gehuurd door de A.G. Leipziger Wollkammerei. Voor 1914 werkten er heel wat Duitsers in de Hobokense fabrieken, vooral als kaderpersoneel. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog viel vrijwel overal de productie stil doordat de meeste Duitsers de gemeente en het land verlieten om nooit meer terug te keren.

Via het Wolplein en de Curiestraat fiets je de wijk Moretusburg in. Aan de Karel Van de Woestijnestraat sla je linksaf naar het Constantin Meunierplein. ↗

de Voorzorgstraat in. Aan het eind draai je rechts de Jules Pauwelsstraat in. Vanaf de Jozef Stormsstraat heet de straat **Commandant Weynsstraat (20)**.

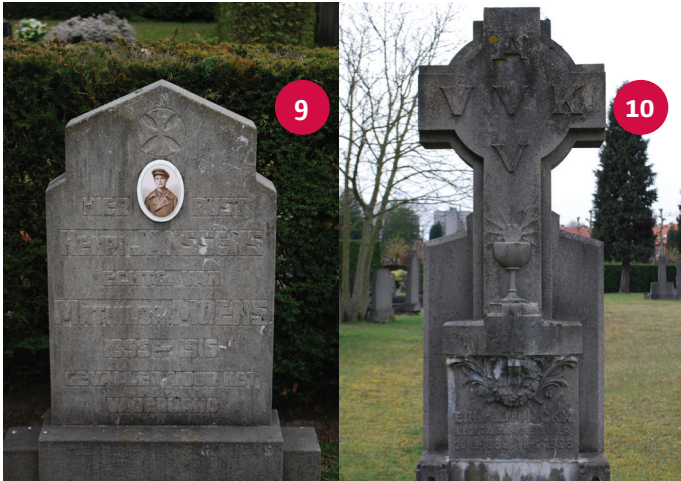

François Weyns was in 1914 commandant van het fort van Breendonk. In 1910 had hij zich met zijn vrouw in de Polderstraat 61 gevestigd (nu Berkenrodelei). Na zijn dood op 8 oktober 1914 bleef zijn weduwe met hun vier kinderen nog enkele jaren in Hoboken wonen. Frans (Edmond) Weyns werd begraven in Mechelen.

Je rijdt links de Jozef Stormsstraat in. Aan het eind van de straat ga je even links de Lageweg in om direct rechts de Portugesestraat te nemen. Aan de Steynstraat sla je linksaf en volg je het fietspad tot aan de Krugerstraat. Sla rechtsaf. Aan het eind van de straat steek je de Antwerpsesteenweg over en draai je rechtsaf de Sint Bernardsesteenweg op. Die volg je tot aan de Coöperatielaan aan de linkerkant. Je fietst voorbij het plantsoen en je rijdt rechts het pad op. Zo kom je bij de ingang van de **begraafplaats (21)**. Stal even je fiets en ga te voet verder. Al in september 1914 werd beslist een apart perk aan te leggen op de begraafplaats voor de gesneuvelde soldaten. Het Militaire Erepark van Hoboken oogt helemaal anders dan dat van het Schoonselhof. Een beetje rommelig, eigenlijk. Sommige zerken bestaan uit een hardstenen stèle, maar de vorm (foto 9) is heel anders dan de officiële steen, anderen bestaan uit een rug- en een grondplaat. De volledig vervallen ↗

exemplaren werden grotendeels vervangen. Ook buiten het Militair Erepark liggen oud-strijders begraven. Op perk 45 oost vind je het graf van Vuurkruiser Eugene Hosteaux (1892-1948). Een andere merkwaardige grafsteen staat op perk 11 oost. Het is die van legeraalmoezenier Dierickx (1882 - 1928). Het kruis geeft zijn Vlaamse gezindheid aan. (foto 10)

Je verlaat de begraafplaats langs de Schoonselhoflei. Aan het eind steek je de Sint Bernardsesteenweg over en sla je linksaf. Aan de volgende verkeerslichten draai je rechts de Eikenlei in. Je neemt vervolgens de derde straat aan de linkerkant. Dat is de Nachtegaallaan. Volg die tot aan de Oudstrijderslaan en sla rechtsaf. Neem de volgende straat rechts. De Lijsterlaan loopt dood op een parkje met een kasteel. Dat is het **Meerlenhof (22)**. Tot het begin van de 20ste eeuw stond er op deze plaats een renaissancekasteel. Dat werd gesloopt en vervangen door het huidige gebouw. Een steen in de zijgevel laat uitschijnen dat het werd opgetrokken tussen 1914 en 1919. Nochtans vroeg eigenaar Havenith pas op 28 december 1915 toelating om het oude kasteel te mogen afbreken en volgde enkele maanden later de bouwtoelating voor de huidige woonst. De oorlog trof duidelijk niet iedereen even hard.

Je rijdt aan de voorkant het parkje uit en je draait rechtsaf de Meerlenhoflaan in. Dan ga je links in de Fakkelstraat en vervolgens links in de Heidestraat. Aan de verkeerslichten steek je het kruispunt over. Zo bereik je park **Broydenborg (23)**.

Het monument voor de gesneuvelden uit beide oorlogen is vrij sober. Geen heroïsch beeld, maar een rechthoekige zuil met het opschrift: "De Gemeente Hoboken aan hare Helden" en een lauwerkrans. Links staan de namen van de slachtoffers van de Eerste, rechts die van de Tweede Wereldoorlog.

Je rijdt door het centrum van Hoboken. Tussen de Lelieplaats en de Kioskplaats stond het gemeentehuis. **(foto 11)** De leeuw met het wapen van Hoboken stond tot 1987 op het bordes van de gebouw. Wat verder ontmoet je dadelijk het tweede exemplaar. Eerste burger van Hoboken tijdens de Grote Oorlog was Emiel Van Damme, een geneesheer en liberaal vrijdenker.

Fiets verder langs de Kioskplaats richting kerk. Aan de rechterkant, op nummer 48 bevond zich tot 1914 het etablissement **In den Lusthof (24)**. Het was een zaak voor het 'betere' publiek, en je trof er vooral Duitsers aan. De eigenaar was Bruno Francke, zelf een Duitser. Later kwam hier cinema Roxy. Ook die is intussen verdwenen.

Verder eveneens aan je rechterkant ligt de Dokter Coenstraat **(25)**. *Louis Coen*, geneesheer, was burgemeester geweest van 1896 tot 1912. In de eerste dagen na de beschieting en de capitulatie van Antwerpen in oktober 1914, kwam hij even terug als dienstdoend burgemeester omdat het verkozen bestuur de gemeente had verlaten. Op 20 oktober 1914 keerde Emiel Van Damme terug, en nam Coen met zijn 'Nationaal Voorlopig Bestuur' ontslag. Hij zou het einde van de oorlog niet meer meemaken. Louis Coen overleed in 1917.

Even verder staat de **Onze-Lieve-Vrouw-Geboortekerk (26)**. Aan de overkant op de hoek van de Berkenrodelei en de Antwerpsesteenweg stond destijds **Café Den Beer (27)**. Tussen kerk en café is er een merkwaardig verband.

Toen de Duitsers als bezetter in Hoboken kwamen, wilde pastoor De Schutter het eeuwenoude beeld van de Zwarte God in veiligheid brengen. Er werd een grote houten kist gemaakt en vervolgens een zinken koffer waarin het houten exemplaar werd geplaatst. Het beeld werd erin opgeborgen en vervolgens begraven in de tuin van afspanning Den Beer. In 1915 haalde men het beeld terug boven en werd het weer in de kerk geplaatst.

Je gaat links de Louisalei in en je fietst tot aan de spoorweg en draai linksaf mee met de rijbaan. Zo kom je aan de Cockerilplaats. Aan de spooroverweg stond het tweede station van Hoboken. Hier kwam in de nacht van 30 op 31 augustus 1918 een grote groep vluchtelingen uit Lille aan, op de vlucht als gevolg van de oprukkende geallieerde troepen. Ca. 500 mensen, voornamelijk vrouwen met kinderen en oude vrouwen, waaronder een tiental zieken. Hun komst was vooraf aangekondigd door de bezettende overheid en na een nachtelijke noodopvang werden de mensen in opvanggezinnen ondergebracht. Begin 1919 ontving het gemeentebestuur vanwege de burgemeester van Lille een brief om de Hobokense bevolking te bedanken voor de gastvrijheid.

Voorbij de Kapelstraat kom je bij de Jozef Leemanslaan. Daar neem je de tweede links. Dat is de Jozef De Costerstraat. Vervolgens draai je rechts het Vuurkruisplein op. Het Vuurkruis is een onderscheidingsteken dat werd uitgereikt aan de soldaten die een 'Vuurkaart' hadden. Met het Koninklijk Besluit van 14 mei 1932 werd de 'Vuurkaart' ingevoerd als erkenning voor "de diensten bewezen door de Belgische militairen van goed gedrag, uit de eenheden van de oorlog 1914-1818, ↑

die rechtstreeks in voeling waren met de vijand gedurende een lange periode, en meer in het bijzonder, aan het vuur en het bewegingsgevecht verbonden vermoeienissen, risico's en gevaar hadden doorstaan. De naam van het plein dateert van 10 juli 1963.

Je fietst opnieuw rechts via de Paul Henri Spaaklaan naar de Jozef Leemanslaan. Aan de rechterkant zie je het houten huis waar je startte. Wat verder fiets je rechts de Hoofdfrontweg in. Op je rechterkant passeer je een klimparcours. Daarnaast ligt achter een grote schuifpoort een laadkade. Je rijdt door de poort voorbij de laadkade. Via een hobbelig kasseweggetje links en vervolgens rechts kom je in de 'droge gracht' van fort 8 **(28)**. Je kunt er even een ommetje maken. **(foto 12)**

Fort 8 werd, tegelijk met 7 andere forten, gebouwd tussen 1859 en 1865 ter verdediging van het jonge België, voornamelijk tegen Frankrijk. Het systeem is ontworpen door Henri Alexis Brialmont. Bij een vijandelijke aanval zou Antwerpen de functie krijgen van Nationaal Reduit. Het Belgisch leger zou zich in de forten en in de Vesting Antwerpen terugtrekken en van daaruit het land verdedigen tot de komst van bevriende legers het mogelijk maakte de vijand te verjagen. Behalve de 8 forten kreeg Antwerpen om zijn burgers te beschermen een nieuwe omwalling waardoor de oude Spaanse vesten verdwenen. Op het tracé van de Spaanse vesten liet de Antwerpse burgemeester Jozef Van Put - een geboren Hobokenaar - een 'flaneurboulevard' aanleggen. Na de Eerste Wereldoorlog zou die vanaf het Zuid achtereenvolgens de namen Amerikalei, Britselei, Frankrijklei en Italiëlei dragen, naar de geallieerde mogendheden in de Grote Oorlog.

Het fort kan enkel bezocht worden met een gids. Info via fortgidsen@outlook.com.

tekst en foto's: Vera Caremans

www.hoboken.be
03 22 11 333